

Asia: VN /5137/2022

Työryhmän lausuntopyyntö valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta sekä valmiuslain yleisistä kehittämistarpeista

Lausunnonantajan lausunto

Huomionne valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta

Ruokavirasto kiittää mahdollisuudesta lausua valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevaa muistioita.

Ruokavirasto pitää työryhmän alustavia varautumisvelvollisuuden kehitysehdotuksia oikeansuuntaisina. Virasto kannattaa valmiuslain laajentamista poikkeusolojen sääntelyn lisäksi myös normaaliolojen vakaviin häiriötilanteisiin (nro 7). Vakava häiriötilanne olisi samalla tarpeen määrittellä lainsäädännössä. Samassa yhteydessä olisi keskustelua käytävä siitä, miltä osin normaaliolojen häiriötilanteisiin liittyvä sääntely toteutettaisiin sektorikohtaisessa lainsäädännössä ja miltä osin valmiuslainsäädännössä. Ruokavirasto toteaa, että niin häiriötilanteissa kuin poikkeusoloissa on pystyttävä varmistamaan maatalouden alkutuotannon toimintakyky ja elintarvikkeiden välttämätön tuotanto. Ruokaketju rakentuu kokonaisuuteen, jossa mukana ovat niin viranomaiset, yksityinen sektori kuin kolmas sektori. Ruokavirasto kannattaa mallia, jossa yksityisen sektorin varautumistoiminta on osin vapaaehtoisuuteen ja osin erityislainsäädäntöön nojautuvaa siltä osin, kun ne eivät toteuta julkista hallintotehtävää (nro 2 ja 4). Ruokavirasto pitää kuitenkin tärkeänä, että valmiuslakiin laaditaan poikkeusoloja koskevat mekanismit, joilla viranomainen voi velvoittaa myös yksityistä ja kolmatta sektoria turvaamaan ruokahuoltoa poikkeusoloissa.

Miten arvioisitte voimassa olevan valmiuslain kokonaisuutta ja toimivuutta? Mitä valmiuslaissa tulisi erityisesti kehittää?

Ruokavirasto katsoo, että ennakkollisesti laadittu riittävä säädösperusta on itsessään tärkeä osa varautumista. Keskeinen osa tätä ovat viranomaisten toimivaltuuksia, tehtäviä ja rooleja koskevaa sääntelyä. Esimerkiksi NÄLKÄ23 ja VAP23 poikkeusolojen harjoituksissa ohjaus ja toimeenpano osoittautuivat haasteelliseksi, roolien ja tehtävien olleessa puutteellisia säädöksen vuoksi. Puutteellinen säädösperusta, mukaan lukien toimivaltasäännösten puutteellisuus voi pahimmillaan halvaannuttaa viranomaisten toiminnan vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeustilanteissa ja siten vaarantaa ruokaturvallisuuden ja ruokahuollon toimivuuden. Lisäksi valmiuslaissa tulisi huomioida, että vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa markkinamekanismit eivät välttämättä toimi,

jolloin viranomaiset voivat joutua tiukemmin ohjaamaan maatalouden alkutuotantoa. Ruokahallinnon viranomaiskenttä muodostuu useista toimijoista, joita ovat etenkin MMM, Ruokavirasto, ELY:t, AVI:t, kunnat ja maaseutuhallinnon yhteistoiminta-alueet. Lisäksi myös muilla viranomaisilla on keskeinen rooli elintarvikkeiden ja alkutuotannon turvaamisessa, sillä vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeustilanteet ovat tyypillisesti tilanteita, jotka ovat poikkihallinnollisia, jolloin muistiossa ehdotettua yhteensovittamista tarvitaan (nro 8). Ruokavirasto kuitenkin toteaa, että ennen kuin uusia poikkihallinnollisia asiantuntija- ja yhteensovittamistehtäviä tuottavia tukitoimintoja otetaan käyttöön, olisi olennaisen tärkeää, selvittää yhteensovittamisen ja yhteistyöverkostojen nykytila ja niiden tarpeellisuus arvioida. Varautumis- ja valmiuskäytäntöjä on tarpeen selkeyttää ja yksinkertaistaa, ei luoda uusia kerroksia jo olemassa oleviin verkostoihin.

Ruokavirasto katsoo, että valmiuslakiin on tarpeen sisällyttää riittävät toimivaltuudet viranomaisille toimia vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Sääntelyn on myös ilmaistava viranomaistoimijoiden tehtävät ja roolit selkeästi. Kiiretilanteita ajatellen on tehokkaampaa, että vakavia häiriötilanteita ja poikkeusoloja koskeva sääntely on koottu valmiuslakiin, kuin pirstaloituneeseen normaalioloja koskevaan sektorilainsäädäntöön. Lisäksi, jotta välttämätön ruokahuolto ei vaarannu, on sääntelyratkaisun oltava riittävän ketterä. Poikkeusolojen osalta voi olla välttämätöntä rakentaa sääntely jossain määrin enemmän asetuksen tasoisen sääntelyn varaan kuin normaaliolojen lainsäädännössä, jotta sääntely saadaan suunnattua vastaamaan käsillä olevaan olosuhteeseen. Tilapäisistä poikkeuksista ja viranomaisten tarkemmista tehtävistä on voitava säätää VN asetuksella poikkeusolojen osalta, jottei elintarviketuotanto vaarannu. Samalla tämä tarkoittaa, että laissa on oltava riittävät asetuksenantovaltuudet poikkeusoloja varten tarvittavalle sääntelylle. Lisäksi on olennaista, että viranomaisilla on riittävän laajat keskinäiset oikeudet luovuttaa ja saada tietoja tiedonluovutusrajoitteiden tai salassapidon tätä estämättä.

Ruokavirasto katsoo, että valmiuslakia on tarpeen erityisesti kehittää etenkin seuraavilta osin:

- Valmiuslain 34§:n toimivaltuuksia olisi tarpeen täsmentää toimivaltuuksien osalta siten, että maa- ja metsätalousministeriö vastaa teollisuustuotantoon liittyvästä säännöstelystä ja valvonnasta alkutuotannon osalta. Tämä olisi perusteltua siksi, että maatalouden alkutuotanto kuuluu MMM:n hallinnonalaan, joka edelleen ohjaa muita hallinnonalansa viranomaisia.
- Ruokahallinnon toimialan ylimpänä viranomaisena MMM:llä tulisi olla myös valmiuslakiin perustuva oikeus päätöksellä velvoittaa elintarvikealan toimijoita turvaamaan osaltaan välttämättömän ruokahuollon toimintoja, kuten kapasiteetin laajennusta. Tämä olisi omiaan edistämään maan ruokahuollon kannalta välttämättömän elintarviketuotannon turvaamista.
- Valmiuslain maatilatalouden alkutuotannon säännöstelyä (31 §) koskevaa sääntelyä on tarpeen kehittää mm. siten, että varmistetaan, että säännöstelyviranomaisten toimivaltuudet ja tehtävät ovat poikkeustilanteessa selkeät. Tämä edellyttää riittävästä asetuksenantovaltuuksista säätämistä.

Onko muita näkökulmia, joita edustamanne taho erityisesti toivoisi otettavan huomioon valmiuslain uudistamisesta koskevassa työssä?

-

Jakava-Viljanen Miia
Ruokavirasto